

TÜRKİYE'DE SİYASET VE KADIN

Muhammet ÖRTLEK

Fatih Üniversitesi Tıp Fakültesi Destek Hizmetleri Müdürü

muhammetortlek@fatih.edu.tr

Serhat TEKELİOĞLU

Fatih Üniversitesi Tıp Fakültesi Uluslararası Öğrenci Ofisi Müdürü

tekeli@fatih.edu.tr

Özet

Uluslararası alanda bir ülkenin en büyük demokratik göstergelerinden biri kadınlara tanınan haklardır. Türkiye'de son yıllarda kadınların siyaset ve karar alma mekanizmalarında sayıca daha fazla yer almaları yeterli olmamakla birlikte olumlu bir gelişmedir. Siyasal hayata katılım ve karar mekanizmalarında kadınların eksik temsili de demokrasi yolundaki gelişmemizin hızını yavaşlatmaktadır. Bu çalışmamızda Türkiye'de kadının siyasal hayattaki durumu değerlendirilmektedir.

Anahtar Kelimeler: *Siyaset ve kadın.*

Alan Tanımı: *Siyaset, siyaset ve kadın.*

POLITICS AND WOMEN IN TURKEY

Summary

One of the most important democratic indicators of a country in the international arena is rights granted to women. In recent years more women took part in politics and decision-making mechanisms in Turkey. This is not sufficient in number but a positive development. Participation in political life and non sufficient representation of women in decision-making slows down the speed of our development towards democracy. In this study status of women in the political life in Turkey is evaluated.

Key Words: *Politics and women.*

Field Description: *Politics, politics and women.*

Jel Code: *Z0*

1. Giriş

Siyasal hayata katılım, bireyin siyasal sistemle kurmuş olduğu ilgiyle ilişkileridir. Bu ilişkiler siyasal olayları izlemek ve bilgi edinmekten, siyasal eylemlerde bulunmaya, oy vermeye, adaylığa ve siyasal karar mekanizmalarında yer almaya kadar uzanan değişik biçim ve boyutlarda kendilerini gösterebilmektedir.

Dünya kadınları, eğitim düzeylerinden, geleneksel yaşam biçimleri ve değer yargılarından, yasalardaki ayrımcı hükümlerden kaynaklanan engeller nedeniyle, yüzyıllar boyunca, içinde yer aldıkları siyasal sistemlerle yeterince bağ kuramadan yaşamışlardır.

Yirminci yüzyılda geleneksel yaşam biçimlerinden çağdaş yaşam biçimlerine yönelişin kazandığı ivme ve özellikle seçme-seçilme konusunda yasalarda yapılan eşitlikçi düzenlemeler, kadınların siyasal katılımında değişikliğine yol açmıştır.

Yine de günümüzde kadınların siyasal katılımı hala erkeklerle eşit düzeye gelememiştir. Özellikle seçilme hakkından yararlanma ve siyasal karar mekanizmalarında yer alma konusunda cinsiyetler arası eşitsizlik çok belirgin bir biçimde varlığını sürdürmekte ve kadınlar erkeklerin gerisinde kalmaktadırlar.

2. Cinsiyetler Arası Eşitsizliğin Nedenleri

Kadınların siyasal karar mekanizmalarında eksik temsili, demokrasinin anlamına uygun bir biçimde çalışmasına imkan bırakmadığı gibi, “yönetime katılma” konusunda da, cinsiyetler arası eşitsizlik sorununu gündeme getirmektedir. Cinsiyetler arası eşitsizlik sorununun temelinde siyasal katılımın sosyo-ekonomik

gelişmeye bağlı “gelir düzeyi, meslek, eğitim düzeyi, yaş, cinsiyet, aile, yerleşim yeri, psikolojik, hukuksal ve siyasal” gibi unsurlar yatmaktadır (Çadır, 2011: 13).

Kadınların karar alma süreçlerine eşit katılımı sadece adalet ve demokrasi talebi olmakla kalmayıp aynı zamanda kadının statüsünün geliştirilmesinin de gerekli bir koşuludur. Kadının her düzeyde yönetime faal katılımı sağlanmadan ve karar almanın bütün düzeylerine eşitlikçi toplumsal cinsiyet ana yaklaşımı yerleştirilmeden kalkınma ve çağdaşlık hedeflerine ulaşamayacaktır. Kadının yer almadığı karar mekanizmalarında çok kere kadın sorunlarına duyarlılık yeterince oluşmamaktadır (Türkiye’de Kadın, 2012: 30).

3. Türk Siyasetinde Kadının Temsili, Seçme ve Seçilme Hakkı

Kadınlara seçme ve seçilme hakkı, dünyada ilk defa 1788’de ABD’de tanınmıştır; Almanya 1919, İngiltere 1929, Fransa 1945, Belçika 1946 ve İsviçre 1971 yılında kadınlara seçme ve seçilme hakkı tanımışlardır. Türkiye ise 1934’te kadınlara bu hakkı, birçok Avrupa ülkesinden daha önce tanımıştır. TBMM tarafından, 3 Nisan 1930 tarihinde belediyelerde, 26 Ekim 1933’te köy ihtiyar heyeti ve muhtarlık seçimlerinde, 5 Aralık 1934’te ise Türk kadınına seçme ve seçilme hakkı tanınmıştır. Türk kadınına seçme ve seçilme hakkının tanınmasıyla, çağdaş yönetim biçimi olan demokrasinin temel gereklerinden biri daha yerine getirilmiştir (Örtlek, 08.03.2006).

Türkiye’de Kadın Milletvekili Oranları				
Sıra No	Seçim Yılı	Parlamentodaki Milletvekili Sayısı	Kadın Milletvekili Sayısı	Toplam İçindeki Kadın Milletvekili Oranı %
1	1935	395	18	4.6
2	1939	400	15	3.8
3	1943	435	16	3.7
4	1946	455	9	2.0
5	1950	487	3	0.6

6	1954	535	4	0.7
7	1957	610	7	1.1
8	1961	450	3	0.7
9	1965	450	8	1.8
10	1969	450	5	1.1
11	1973	450	6	1.3
12	1983	400	12	3.0
13	1987	450	6	1.3
14	1991	450	8	1.8
15	1995	550	13	2.4
16	1999	550	22	4.0
17	2002	550	24	4.4
18	2007	550	50	9.1
19	2011	550	79	14.4

Kaynak: Türkiye’de Kadın, 2012: 30.

1935-1946 tarihleri arasında yaşanan “tek parti dönemi”nde gerçekleştirilen üç seçimde kadınların sayısında belirli bir artış görülmektedir. 1935’te 18, 1939’da 15, 1943’te 16 ve 1946’da 9 kadın milletvekili parlamentoya girmiştir. Çok partili yapıya geçilmesiyle birlikte, siyaset rekabete açık hale gelmiş ve kadın milletvekili oranında düşüşler olmuştur. 2002 yılı Genel Seçimi’nde %4.4 gibi düşük bir oranda TBMM’ye girebilmişlerdir (Örtlek, 08.03.2006). Bu oran 2009’da %9.1 ve 2011’de %14.4’e yükselmiştir. Mevcut durumda kadınlar siyasi alanda erkeklere göre çok daha az katılım göstermektedir (TUİK, 2011:30).

Türkiye Cumhuriyetinde, dünyadaki pek çok ülkeden önce, 1930 yılında yerel seçimlerde, 1934 yılında da milletvekili seçimlerinde seçme ve seçilme hakkını erkeklerle eşit bir biçimde elde eden kadınlarımızın, yüksek bir siyasal katılım düzeyine ulaşmış oldukları söylenemez. 12 Haziran 2011 Genel Seçimlerinde Parlamentodaki kadın milletvekili sayısı 79’a yükselmiştir. Bu sayı oransal olarak

%14,4'e tekabül etmektedir. Bakanlar Kurulunda ise 1 kadın bakan bulunmaktadır.

TBMM Cinsiyete Göre Milletvekili Dağılımı						
Sıra No	Siyasi Parti	Kadın Milletvekili		Erkek Milletvekili		Toplam
		Sayısı	Oran %	Sayısı	Oran %	
1	Adalet Ve Kalkınma Partisi	46	14.11	280	85.88	326
2	Cumhuriyet Halk Partisi	19	14.17	115	85.82	134
3	Milliyetçi Hareket Partisi	3	5.76	49	94.23	52
4	Barış Ve Demokrasi Partisi	9	31.03	20	68.96	29
5	Bağımsız Milletvekili	2	28.57	5	71.42	7
Genel Toplam		79	14.41	469	85.58	548

Kaynak: TBMM

Sivil toplum kuruluşlarının siyasal hayata katılım ve temsil konusunda yaptıkları kampanyaların duyarlılık artırdığı, bu duyarlılığın kadınlar arasında bu konudaki talebi artırdığı, artan talebin Türkiye Büyük Millet Meclisi'ne yansıdığı rakamlarla da açıktır. Kadınların bu başarısı, gelecekte daha da büyük bir talebin Meclis'e yansması konusunda umut vericidir. (Türkiye'de Kadın, 2012: 32). Ancak siyasal partilerde kadınların eşit katılımını destekleyecek tarihsel bir miras mevcut değildir (TÜSİAD ve KAGİDER, 2008: 223).

4. Yerel Yönetimlerde Kadının Temsili

Kadının siyasal yaşama katılımının ilk basamağı kabul edilebilecek yerel yönetimlerde de temsili sınırlıdır. 29 Mart 2009 Yerel Seçimlerinde, Türkiye genelinde oy kullanma oranı %80 olup 81'i il olmak üzere 2,946 ilçe ve belde belediyesinde yerel yönetici adayları yarışmıştır. 19 siyasi partinin katıldığı 2009 Yerel Seçimlerinde, 44 kadın il belediye başkanlıklarına, 321 kadın da ilçe ve belde belediye başkanlıklarına aday gösterilmiştir. Söz konusu seçimlerde, Türkiye genelinde toplam 2,948 belediye başkanı seçilmiş olup bunlardan sadece

27'si (%0,9) kadındır. Bu kadınlardan ise sadece iki tanesi il belediye başkanı olmuştur. Bunlar Aydın İl Belediye Başkanı Özlem Çerçioğlu ve Tunceli İl Belediye Başkanı Edibe Şahin'dir. 31,790 Belediye Meclis Üyesinin ise 1,340'ını (%4,21) kadınlar oluşturmaktadır. İl Genel Meclisi üye sayısına bakıldığında da durum çok farklı görünmemektedir. Toplam 3,379 İl Genel Meclis üyesinin 110'u (%3,25) kadındır. 29 Mart 2009 tarihinde gerçekleştirilen yerel seçimlere ilişkin sonuçların cinsiyete göre detaylandırılmış hali aşağıdaki tabloda görülmektedir (Türkiye'de Kadın, 2012: 32).

29 Mart 2009 Tarihli Mahalli İdareler Seçim Sonuçları				
Sıra No	Seçim Türü	Erkek	Kadın	Toplam
1	Belediye Başkanı Sayısı	2.922	26	2.948
2	Belediye Meclis Üyesi Sayısı	30.450	1.340	31.790
3	İl Genel Meclis Üyesi Sayısı	3.269	110	3.379
4	Köy Muhtarı Sayısı	34.210	65	34.275
5	Köy İhtiyar Meclisi Üyesi Sayısı	137.848	329	138.177
6	Mahalle Muhtar Sayısı	18.178	429	18.607
7	Mahalle İhtiyar Heyeti Üye Sayısı	71.174	1.409	72.583
Toplam		298.051	3.708	301.759

Kaynak: İçişleri Bakanlığı Mahalli İdareler Genel Müdürlüğü, 2009.

Tabloda yer alan veriler dâhilinde, kadınların yerel yönetimlerde temsilinin hâlâ istenilen düzeye ulaşmadığı söylenebilir. Bunun yanı sıra, Türkiye'de kamu kurum ve kuruluşlarında üst düzey yöneticiliklerde, kurul, komisyon ve komitelerde de kadınların temsil düzeyinin düşük olduğunu söylemek gerekir. Ancak, Türkiye'de uzmanlık gerektiren mesleklerde kadın oranları oldukça yüksek düzeydedir. Bugün ülkemizde üniversitelerde kadın öğretim elemanı oranı yaklaşık %40,9'dur. Bu kapsamda, profesörler içerisinde kadın oranı %27,6, doçentler içerisinde kadın oranı %32,2, öğretim görevlileri içerisinde kadın oranı

%39,1'dir. Ayrıca, 162 üniversitenin 9'unda kadın rektör görev yapmaktadır. Devlet Personel Başkanlığı'nın 2011 yılı verilerine göre kamu kurum ve kuruluşlarında istihdam edilen personelin %37'si kadın, %63'ü ise erkektir. Kadınların bürokrasi içerisinde üst düzey karar verici konumlardaki oranının düşük olduğu görülmektedir. Bürokraside üst düzey yöneticilerin %86,4'ü erkek, %13,6'sı kadındır. Dışişlerinde görev yapan 193 Büyükelçimizden 23'ü kadındır. Ülkemizde 1 kadın Vali (Yalova) bulunmaktadır. 458 Vali Yardımcısından 5'i kadındır. 861 Kaymakam'ın ise 20'si kadındır. 107 Kaymakam adayının ise sadece 5'i kadındır. Kadınların üst düzey bürokrasi içinde durumlarına bakıldığında, hiç kadın müsteşar bulunmamaktadır. Bakanlıklarda 3 kadın Müsteşar Yardımcısı görev yapmaktadır. Ülkemizde, Bağlı Kurumlar ve Bakanlık bünyesindeki görev yapan Genel Müdürlerin 6'sı kadındır. 337 Genel Müdür Yardımcısından 32'si kadın, 1976 Daire Başkanından ise 286'sı kadındır. Ülkemizde savcıların %8,3'ü, hâkimlerin ise %33,6'sı kadındır (Türkiye'de Kadın, 2012: 33).

5. Değerlendirme, Öneriler ve Sonuç

Türk kadınına seçme ve seçilme hakkı 1934'te tanınmış olmasına rağmen, ülkemizin demokrasi sürecinde yaşadığı tartışmalar içerisinde kadınların konumu manidardır. Bu süreçte kadınlar ataerkil toplumun sınırları içerisine hapsedilmişlerdir.

Uluslararası alanda bir ülkenin en büyük demokratik göstergelerden biri kadınlara tanınan haklardır. Bir ülkenin daha bilinçli bir toplum oluşturabilmesi için, kadınların yönetim kadrolarında ve karar alma mekanizmalarında yer almaları zorunludur. Ancak ülkemizin bu alanda eksiklikleri bulunmaktadır.

BMKP 2011 İnsani Gelişim Raporu'nda, Türkiye, kadınların politik ve ekonomik hayatta yer almaları bakımından 146 ülke arasında 77. sırada olması olumsuzluk arz etmektedir. Türkiye'nin BM "Binyıl Kalkınma Hedefleri Raporu"nda kadınların siyasete katılım oranlarının 2015 yılına kadar yüzde 17 olacağı öngörülmüştür. Türkiye'de "Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Ulusal Eylem Planı (2008-2013)"nda belirtilen amaçlara rağmen, kadınların özellikle siyasi alandaki

temsili halen oldukça kısıtlıdır. Siyasetin erkek egemen bir alan olarak toplumsal kabul görmesi, kadınların bu alana katılımlarında kısıtlayıcı olmaktadır.

Dünyadaki kadın araştırmacıları; işinde ve sosyal hayatta yükselmek isteyen kadınların üstünde bir cam tavan bulunduğunu söylemektedirler. Kolayca görülemeyen ve algılanamayan bu engel, kadınların yönetici konumlara gelmesini zorlaştırmaktadır. İstatistiklerde bu görüşleri doğrulamaktadır. Türkiye’de devlet memurları içinde kadınların oranı yüzde 37 ile epey yüksek bir orandadır. Ancak bu oran, üst düzey yöneticilik kadrolarında %13,6’ye gerilemektedir.

Kadın girişimci ile yönetici sayısının son yıllarda artış göstermesi ise, kadınların mücadele yönlerinin daha da güçlendiğini göstermektedir. Mücadele azimlerinin güçlenmesi, cam tavanın kırılmasına yol açacaktır. Bu sürecin böyle devam etmesi, gelecek yıllarda nüfusun yarısının iş hayatına aktif katılımı ve yönetim anlayışına getireceği kendine özgü yorum, ekonomiye ve politikaya yeni bir dinamizm ve girişimcilik enerjisi kazandıracaktır (Örtlek, 08.03.2006).

Karar alma mekanizmaları ve bürokrasideki sayıları yeterli olamamakla birlikte son yıllarda artış göstermiştir. Bu artışta değişen kadın imajının etkisi vardır. 1980’lerle birlikte “fedekar anne, iyi eş” imajı yerini liberal söylemle çizilmiş ekonomik olarak özgür, kariyer sahibi, feminist söylemden haberdar, kadın cinselliğine sahip çıkan “modern kadın imajı” modeli ön plandadır. Bu yeni model, kadının toplumda başarılı ve yarışmacı olmasını talep ederken aynı zamanda kadınlara “kadın kimliklerini” reddetmemeyi de öğretmiştir.

1993 yılında Tansu Çiller’in Başbakan olması, rol model olarak birçok kadını siyasete girmeye özendirmiştir. Ayrıca “Tansu Çiller ile kadınların özdeşleşeceği”, dolayısıyla kadın seçmenin oyunun azalacağı kaygısı ile diğer partiler de kadınlara yönelik program ve politika geliştirmişler ve kendi partileri için kadın imajı arayışına girmişlerdir (Güneş-Ayata, 1998: 310).

Kadın milletvekili sayısının 79 kişi olduğu bugünkü parlamento tablosunun değişmesi kaçınılmazdır. Yasa yapıcılar, kadın sorunlarının çözümünde, önce kendi bireysel düşüncelerinde değişikliğe gitmelidirler.

Temsilde cinsiyet eşitliğini sağlamak için politikada cinsiyet eşitliği sağlanmalıdır. Ekonomik, sosyal ve siyasal hayatta kadınlar için nihai eşitliği sağlayacak düzenlemelere ihtiyaç vardır. Bunun için toplumsal yaşamda eşitliğe ulaşıncaya kadar geçici özel önlem politikaları uygulanmalıdır. Kadınların karar alma mekanizmalarında yer almaları için en az %30 kota uygulaması Siyasi Partiler Kanunu çerçevesinde yıllardır talep ediliyor. Kadınlar lehine benzer kota uygulamaları, kamu ve özel işyerlerinde işe alımlarda, atama ve yükseltmelerde de hayata geçirilmelidir (Örtlek, 08.03.2006). Kota uygulaması pozitif ayrımcılık sistemidir. Avrupa Birliği ülkelerinde kritik temsil eşiği %33'tür. Bu oran temsili sağlamanın asgari eşiğidir.

Kadınların siyasal temsilcisi olmak için sadece kadın olmak yeter demek sorunlu ve "apolitik" bir görüştür. Çünkü siyasal temsil haklarını kullanabilmek için mücadele veren kadınlar biyolojik nitelikleriyle tanımlanan bir insan grubu değil, politik haklar talebi ile kendini tanımlayan politik bir gruptur. (TÜSİAD ve KAGİDER, 2008: 223). Siyasi partilerin kota uygulamaları kadınları biyolojik bir kategoriye indirgememelidir.

Kadınlar parlamentoya girmelidir derken bir şeyin göz ardı edilmemesi gerekmektedir. İnsan haklarının ve hukuk devletinin bilincinde olmayan, mevcut düzene uygun, kafa yapısında kadınların parlamentoya kadın hakları açısından seçilmesi hiçbir fayda sağlamaz. Asıl sorun seçilenlerin cinsiyetinden çok siyasal düşünceleridir. Kısaca insanlık onuru için "evrensel boyutta" düşünemeyen kadın aynı kafa yapısındaki erkekten farklı değildir. Bu tür zihniyet sonuçta hukuk devletinin seviyesine hiçbir katkıda bulunmayacağı gibi, hiçbir şeyi değiştiremez. Böylece insanlık sorunları karşısında köklü çözümlere gidilemez (Hatemi, 1997: 339).

Kadınlar BM Kadına Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi (CEDAW), AB Sosyal Şartı ve Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO) sözleşmelerinden doğan haklarını kullanmalıdırlar. Şüphesiz seçme ve seçilme hakkı kadın hak ve özgürlükleri açısından önemlidir. Dikkat edilmesi gereken şey bu hakkın ve özgürlüğün nasıl kullanıldığıdır. Sonuç olarak, kadınlar, toplumun sorunları karşısında erkeklerin müsaade ettikleri alan ve ölçüde yer alma yerine, ataerkil toplumun sınırlarını aşmalıdırlar (Örtlek, 08.03.2006).

KAYNAKLAR

“Türkiye’de Kadın”, T.C. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü, Ankara, Ekim 2012.

Çadır, Mustafa. “Kadının Siyasal Yaşama Katılımında Siyasi Parti Kadın Kollarının Rolü (TBMM’de Grubu Bulunan Siyasi Partiler Bağlamında Ankara İli Örneği)”, T.C. Başbakanlık Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü, Ankara 2011.

TBMM Cinsiyete Göre Milletvekili Dağılımı
http://www.tbmm.gov.tr/develop/owa/milletvekillerimiz_sd.dagilim[İndirme Tarihi: 10.12.2012]

İçişleri Bakanlığı Mahalli İdareler Genel Müdürlüğü
http://www.migm.gov.tr/Dokumanlar/cinsiyetlerine_gore_secilmis_sayilari.pdf
[İndirme Tarihi: 15.12.2012]

Örtlek, Muhammet. “Kadınların Daha Çok İş Var”, Radikal Gazetesi 08.03.2006.

TÜSİAD ve KAGİDER, “Türkiye’de Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği: Sorunlar, Öncelikler ve Çözüm Önerileri Raporu”, TÜSİAD Yayınları, İstanbul, Temmuz 2008.

Hatemi, Kezban. “Sivil Toplum Örgütlenme İçinde Kadının Eşit Yeri”, Yeni Türkiye, Sayı 18, Kasım-Aralık 1997.

TUIK, “İstatistiklerle Kadın”, 2011.

Güneş-Ayata, A. “Türkiye’de Kadının Siyasete Katılımı”, Ş. Tekeli (Derl.) “1980’ler Türkiye’sinde Kadın Bakış Açısından Kadınlar”, İletişim Yayınları, İstanbul, 1995.